

שיעור כללי

בענין כאן מדעתו כאן בעל כרחו (ז).

נעסוק היום בעז"ה בקושיית אביי לרבא בדף ז. על הסתירה בין דין מיטב לדין ישיב לרבות שווה כסף ובתירוצו של רבא וסיועיה דעולא בריה דרב עילאי.

סוגייתנו

- ראה דברי הגמ' ז. מהנקודותיים 'רמי ליה אביי לרבא' עד 'אלא אמר אביי'.
- וראה היטב בדברי רש"י בסוגיין וראה מה שדן בדבר בשיטה מקובצת.
- וראה בספר חידושי הר"ם שהאריך ליישב הסברה אליבא דרש"י ב-ד' דרכים.
 - ולהבין דבריו על בוריים יש לראות המראי מקומות שהביא כדלהלן: (רק הראשונים הובאו בהמשך הדף).
 - בדרך הא' יש לראות הגמ' בבא מציעא שהביא.
 - בדרך הב' יש לראות גמ' בבא בתרא קעה: 'אמר עולא דבר תורה' עד 'רב ושמואל דאמרי תרויהו' ורשב"ם שם. ורמב"ן שם.
 - בדרך הג' יש לראות רא"ש בסי' ב' בקטע המתחיל 'הכי נמי גבי נזיקין' (המתייחס לסוגיה בדף ז:).
 - בדרך הד' יש לראות משנה בבא מציעא לג: וגמ' שם לד. 'אמר רבא נעשה כאומר לו'. וראה עוד רשב"א שם.

מקורות נוספים

- ראה גמ' בבא מציעא ל. תני רב יוסף ובדגש על דברי רבי יוחנן בסוף הדברים שם.
 - וראה תוס' שם בד"ה לא חרבה מה שהקשה מהגמ' במסכת יומא. ורש"י על התורה בפרשת ואתה תחזה.

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף ז עמוד א

כאן בעל כרחו. פירש רש"י ז"ל דאטרחיה לבי דינא. וקשה והא כולי עלמא לאו דינא גמירי ולמה ימהר לפרעו עד שיעמוד בדין. ולכך נראה בעל כרחו לאחר שהיכיהו בית דין עדיין לא רצה לפרוע עד שימשכנו שליח בית דין. גליון.

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף ז עמוד א

עוד כתב הרא"ש ז"ל וז"ל: דיקא נמי דכתיב ישלם וכו'. וקשה לי גבי ישיב נמי כתיב ישלם בעל הבור ישלם כסף ישיב לבעליו. ותירץ לי רבינו מאיר דקרא הכי מידריש בעל הבור ישלם מיטב כדילפינן שלם ישלם ממיטב משן ורגל אם בעל כרחו משלם כסף ישיב לבעליו ואפילו סובין אם מדעתו משלם. ע"כ.

חידושי הר"ם מסכת בבא קמא דף ז עמוד א

א רמי ליה אביי כו' מיטב כו' כאן מדעתו כאן בעל כרחו. ופירש"י דלא אטרחיה לב"ד ע"ש. ותמוה היכן מציינו חילוק בין משלם מעצמו לכשביית דין מגבין. וי"ל למאי דקי"ל אין ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה ואם הוזקקו גומרין גם לפחות משוה פרוטה ע"ש בבא מציעא (נה ב). וא"כ י"ל כיון דשמין שיהיה שוה הזבורית ממילא אין חילוק השיוי שוה ממון בין עידית לסובין. וכשמשלם מדעתו שוב אין בית דין נזקקין, משא"כ בעל כרחו ונזקקין בית דין לגוף הגביה ששוה ממון שוב גומרין לגבות מיטב אף שאין בו שוה כו'. אך זה אינו דמשמע שוב שאין חיוב עליו כלל כשמשלם מדעתו ליתן מיטב ולמה יחייבו בית דין יותר.

ב וי"ל למ"ש רמב"ן סוף ב"ב (קעה ב) דמאן דאמר שיעבודא לאו דאורייתא יליף ג"כ מדמנעה תורה לשליח בית דין לכנוס כו', ופריעת בעל חוב מצוה מקרא דיוציא כו' העבוט. וכ' שם אח"כ על ק' תוס' דעולא דרכו כו' פחות שבכלים והא מיטב הוא כו' ושמעתי כיון כו' ונתן רשות ללוה להוציא מה שירצה כו' שהתורה חסה עליו אף אנו נאמר שדינו בזבורית ע"ש. וא"כ י"ל גם לדידן דשיעבודא דאורייתא מ"מ קי"ל דנכסיה ערבין. וא"כ כשמשלם מדעתו אין נכסיו משועבדים בתורת ערבות. שפיר מצי יהיב זבורית דכיון דמקיים מצות פריעת בעל חוב. ובזה נתנה לו תורה רשות ליתן הפחות כנ"ל. כמו אי שיעבודא לאו דאורייתא כנ"ל. משא"כ כשאינו רוצה וגובין בעל כרחו הוא מטעם שיעבוד ערבין שוב לדידן דשיעבודא דאורייתא גובין מיטב כמו שיש לו חלק בנכסים והתורה צייתה לברר חלק הטוב כנ"ל:

ג או י"ל למ"ש הרא"ש (סוף סי' ב) וש"ע (סימן קב ס' ב) לקמן דגם בעל חוב מצי אמר הב עידית בציר פורתא כשרוצה ליתן כיוקרא דלקמיה דלא הקילה תורה רק כשרוצה להחזיק לעצמו אבל כשרוצה ליתנו רק כיוקרא כו' שוב צריך ליתן כדהשתא ע"ש. וא"כ אם רוצה לשלם ונותן זבורית שפיר שייך שרוצה להחזיק שאר נכסיו העידית לעצמו וסגי אפי' סובין. משא"כ בעל כרחו כשאינו רוצה ליתן כלל גם זבורית אין לו שום הוכחה שרוצה העידית לעצמו רק שאינו רוצה לשלם כלל כנ"ל שוב גובין עידית. כמו ברוצה למכור כולן דגבי מעידית כן באינו רוצה ליתן כלום כנ"ל. ודוקא כשמברר בעצמו דרואין שחפץ בשאר נכסיו להחזיק בעצמו כדאמר ב"מ פרק איזהו נשך (סו ב) וב"ב פ' חזקת הבתים (מח ב) קפיד בארעא כו' האי בעינא כו':

ד או י"ל כפירש"י ז"ל והיינו דהא כל כ"ד אבות איתקיש בגזירה שוה דתחת נתינה. ומינייהו ד' שומרין. וקי"ל ריש המפקיד (לד א) דשומרין נעשה כאומר כשתגנב ותרצה ותשלמי קנויה לך מעכשיו בלא אטרחיה לבית דין שמו דעתו של אדם כשלא יטריחו וישלם בחנם מרוצה

להיות לו משעת פקדון. וא"כ כיון דבעל חוב דינו בזבורת מן התורה ממילא בשומרין שנאבד אף בפשיעה סגי כשמשלם סובין זבורת כיון דנעשה כנ"ל ונקנה למפרע לא הוי מזיק כלל דשלו נאבד והיה רק בעל חוב בעד החפץ שקנה וסגי בזבורת. וזה דוקא כשמשלם מעצמו ולא אטרחיה לב"ד כמפורש בש"ס שם, משא"כ כשאינו רוצה לשלם וגובין בבית דין דלא הקנה למפרע גבי מטעם מזיק ומשלם מיטב. וכיון שכן הדין בדין שומרין ממילא כיון דאיתקשו כולהו כאבות לענין מיטב. ולקולא ולחומרא קי"ל דלקולא מקשינן שוב ממילא בכל הנזקין כן החילוק בין משלם מדעתו ולא אטרחיה לבית דין סגי בסובין כנ"ל. ובין אטרחיה לבית דין דוקא מיטב כנ"ל:

חידושי הרמב"ן מסכת בבא בתרא דף קעה עמוד ב

הא דאמר רבה אינו גובה אלא מנכסים בני חורין. הכי פירושא שכופין אותו לקיים מצות עשה של פריעת בעל חוב מצוה, כדאמר רב פפא בכתובות (פ"ו א') דמקשו ליה לדידך דאמרת פריעת בעל חוב מצוה אמר לא בעינא למעבד מצוה מאי אמר ליה כדתניא אבל במצות עשה לולב איני עושה סוכה איני עושה כופין אותו עד שתצא נפשו, והיינו דמוכחינן מדאמר עולא דבר תורה בעל חוב בזבורת דאית ליה שעבודא דאורייתא דההיא בבני חורין היא, אלמא לרבה אפילו מבני חורין שעבודא לאו דאורייתא אלא מצוה.

ואיכא דקשיא ליה ומי איכא למימר דמדאורייתא לא נחתינן לנכסיה והא כתיבי תשלומין בתורה, מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם, חיים שנים ישלם, שלם ישלם המבעיר את הבערה, ונתן בפלילים, ובכולהו אבות נזיקין ובארבעה שומרין תשלומין כתיבי, ושעבודא לאו דאורייתא בנזקין נמי איתמר בשמעתין דהוינן יורשי בעל הבור חייבין לשלם, ולדידי לא קשיא דאנן הכי קאמרין כיון דפריעת בעל חוב מצוה מן התורה וכופין על מצות עשה אף אנו יורדין לנכסיו ומקיימין לו מצות עשה שלו בעל כרחו, והא דכתיב מיטב שדהו ישלם, היינו שמצוה אותו הכתוב לשלם נזקו במיטב, וכיון שהוא חייב לעשות כן אם לא רצה ב"ד יורדין למיטב שלו ומקיימים לו מצותו, והא דפשיט מדעולא שעבודא דאורייתא, לאו מדקאמר דבר תורה בעל חוב בזבורת דהא איכא למימר דבר תורה בזבורת מסלקו ואינו מצווה לסלקו במיטב כנזקין, אלא עיקרא דהא מילתא משום דמאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא מהאי קרא קאמר דרחמנא מנעיה אפילו לשלוח ב"ד לבא אל ביתו אלמא שעבוד נכסים לאו דאורייתא, ופריעת בעל חוב מצוה דקאמר היינו מהכא והאי שר אשר אתה נושה בו יוציא אליך העבוט שהכתוב מצוה עליו לעשות כן ולא כדברי רש"י ז"ל שפ"י מצוה מוהין צדק שיהא הן שלך צדק, דההוא שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב הוא, אלא מהאי קרא דהאי ש קאמר מצוה, ועולא דפריש דקרא כדי שיוציא פחות שבכלים שדינו כך הוא בזבורת דבר תורה, אלמא שעבודא דאורייתא קאמר, כך נראה לי זה הענין והוא כפתור ופרח.

הא דאמר עולא דבר תורה בעל חוב בזבורת שנאמר בחוץ תעמוד. קשיא לן עלה מאי תלמודא התם מטלטלי נינהו וכל מידי דמטלטלי מיטב הוא דאי לא מזדבן הכא מזדבן התם כדאמרין התם בפרק ארבעה אבות נזיקין (ז' ב'), ושמעתי כיון שאסרה תורה ליכנס לביתו ונתן רשות ללוה להוציא מה שירצה למדנו שהתורה חסה עליו ואף אנו נאמר שדינו בזבורת, ולי נראה דהתם משכון הוא ואין אומרין במשכון כל מידי מיטב הוא שהרי אין בידו למוכרו, ואלו היה הדין שיגבה מיטב קרקע היה בדין שימשכנו מיטב מטלטלין כדי שיכופ לבו לפורעו, כענין מה שאמרו בירושלמי (ב"מ פ"ט ה"ב) למדו קרקעות מן המשכונות וטעם נכון הוא זה.

חידושי הרשב"א מסכת בבא מציעא דף לד עמוד ב

וכן נ"ל עיקר דהא מפקיד לא אקני ליה פרתו ממש אלא דנעשה כאומר לו אמרו לומר דלב ב"ד מתנה בכך, משום דירדו חכמים לסוף דעתן של בריות דכל דאית ליה בהמה או כלים ביד שומר ניחא ליה דלא נטרח בבי דינא וליקנו שומרים כפילא דאתי מעלמא.

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף ל עמוד ב

דתי רב יוסף: והודעת להם - זה בית חייהם, את הדרך - זו גמילות חסדים, (אשר) ילכו - זה ביקור חולים, בה - זו קבורה, ואת המעשה - זה הדין, אשר יעשון - זו לפנים משורת הדין. אמר רב: (אשר) ילכו - זה ביקור חולים, היינו גמילות חסדים! - לא נצרכה אלא לבן גילו. דאמר רב: בן גילו נוטל אחד מששים בחליו, ואפילו הכי מבעי ליה למיזל לגביה. בה - זו קבורה. היינו גמילות חסדים! - לא נצרכה אלא לזקן ואינו לפי כבודו. אשר יעשון - זו לפנים משורת הדין. דאמר רבי יוחנן: לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה. - אלא דיני דמגזיתא לדיינו? - אלא אימא: שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עבדו לפנים משורת הדין.

ספר לבני בנימין מערכה ב או יט

והדבר פשוט כאשר אמר לי הנס אחד דכוונת רש"י לפרש ולמך קשיא הסוס' דלא פליגי טולא בריה דרב יעלא וזכי נפיקת יתלם וכו' ויהי' דישלם דינא הוא וכפשתות טולא חולין כקשיא הסוס' ורק כסכר' פליגי דטולא קרי ליה כעל כרתי' - היכי מדעת' מכתב' שאם משלם לו משלמו ולא אפתיחיה כלל לו משלם לו הפילו סובין - אבל ישלם משמתי מתינא סייט דאמרת' לכ"ד ישלם חייב' ופליגי אכ"ז דהס נמי מדעת' הוא כיון דליית דינא - ואין סכר' לקנסו טבור זה שלא שלם לו פניו לבין עולמו - מי כתיב ישלם דלא הוה משמתי כעל מתי סייט דלא לייט דינא והולרכו סכ"ד לירד לנכסיו כדלוי סיס סכר' גדולה לקנסו טיפולס מיטב חבל ישלם נמי מדעתיה משמתי כיון דליית דינא מדעת' הוא - ומיטב שתי קשיאם האחרונים :

הועתק על ידי אוצר החכמה

תוספות מסכת בבא מציעא דף ל עמוד ב

לא חרבה כו' - ואם תאמר דביומא (דף ט:) אמר מפני שנאת חנם וי"ל דהא והא גרמא.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת יומא פרק א

מצאנו שלא חרב הבית בראשונה אלא שהיו עובדי כו"ם ומגלי עריות ושופכין דמים אבל בשני מכירין אנו אותם שהיו יגיעין בתורה וזהירין במצות ובמעשרות וכל ווסת טובה היתה בהן אלא שהיו אוהבין את הממון ושונאין אלו לאלו שנאת חנם וקשה היא שנאת חנם שהיא שקולה כנגד ע"א וגילוי עריות ושפיכות דמים

רש"י שמות פרשת יתרו פרק יח

(כא) אנשי חיל - עשירים, שאין לריכין להחניף ולהכיר פנים: אנשי חמת - אלו צעלי הצטחה, שהם כלאי לסמוך על דבריהם, שעל ידי כן יהיו דבריהם נשמעין: שנאי צלע - שגונאין את ממונם בדין כההיא דלמרינן כל דיינא דמפקין ממונא מייניה דיינא לאו דיינא הוא:

מלבי"ם שמות פרק יח פסוק טז

כי יהיה. וגם באים בעבור משפטים וריבים אשר יפלו ביניהם, כי יהיה להם דבר בין אדם לחברו בא אלי, ר"ל הדבר בא אלי היינו שמציעים טענותיהם לפני, ובה אשפוט בין איש ובין רעהו, וגם רמו שיש בזה חלוקה, שאנשים צדיקים כשיש ביניהם ספק בדי"מ, הוא אצלם כעין שאלה בדיני איסור והיתר, כי הוא ספק איסור גזל ולא ילכו שניהם רק אחד מהם, שעזי"א בא אלי, האחד לבדו, למשל המזיק ממון חברו ילך המזיק לשאול ממשה, כמה מחויב עפ"י ד"ת, ולפעמים יבאו שניהם כשיש הכחשה ביניהם, ואז ושפטתי בין איש ובין רעהו